

předcházející *Laburnum anagyroides* by pro svou jedovatost neměl být vysazován zejména v blízkosti hřišť, škol a podobných dětských zařízení. Původní v podhorských polohách s. Apenin, j. Alp a západoillyrských hor v bývalé Jugoslávii. — Mapy: KRÜSSMANN Evropské dřeviny, p. 77, 1978.

Kříženci

2 × 1. *Laburnum alpinum* × *anagyroides*
= *Laburnum* × *watereri* (WETTSTEIN) DIPPEL
Handb. Laubholz. 3: 673, 1893.

4. *Lembotropis* GRISEB. — čilimníkovec*)

Lembotropis GRISEBACH Spicil. Fl. Rumel. 1: 10, 1843 emend. HOLUBOVÁ-KLÁSKOVÁ Acta Univ. Carol.-Biol., 1964, suppl. 2: 19, 1964. — Syn.: *Cytisus* L. sect. *Lembotropis* (GRISEB.) BENTHAM in BENTHAM et HOOKER fil. Gen. Pl. 1: 484, 1865. — *Genista* L. sect. *Lembotropis* (GRISEB.) BRIQ. Cytises Alp. Marit. 121, 1894.

Lit.: IRMISCH T. (1851): Über die Blütenstände einiger Leguminosen. Bot. Ztg. 9: 673–681. — BRIŽICKÝ G. (1940): Příspěvek ku poznání čilimníku černajčího (*Cytisus nigricans* L.). Sborn. Klubu Přírod. Brno 22: 76–79. — ROTHMALER W. (1944): Die Gliederung der Gattung *Cytisus* L. Feddes Repert. 53: 137–150. — GÖSSMANN A. (1962): Die Verbreitung und der pflanzensoziologische Anschluss von *Chamaecytisus ratisbonensis*, *Chamaecytisus supinus* und *Cytisus nigricans* in Süddeutschland. Denkschr. Regensburg. Bot. Ges. 25: 6–25. — HOLUBOVÁ-KLÁSKOVÁ A. (1964): Bemerkungen zur Gliederung der Gattung *Cytisus* L. s.l. Acta Univ. Carol.-Biol., 1964, suppl. 2: 1–24. — SKALICKÁ A. (1969): Taxonomische Revision der Gattung *Lembotropis* Griseb. Acta Univ. Carol.-Biol., 1968: 263–277. — POLHILL R. M. (1976): Genisteeae (Adans.) Benth. and related tribes (Leguminosae). In: HEYWOOD V. H. [red.], Botanical systematics 1: 143–368. London. — CRISTOFOLINI G. et CHIAPELLA L. (1977): Serological systematics of the tribe Genisteeae (Fabaceae). Taxon 26: 43–56.

Keře s krátkými, oblými kmínky a hnědou borkou. Větve vystoupavé až vzpřímené, prutovité, oblé nebo slabě žebernaté, v mládí zelené, později hnědé, s chlupy dvouramennými, přitisklými. Listy dl. řapíkaté, 3četné. Květy žluté, vonné, ve vzpřímených koncových mnohokvětých hroznech nebo po 1–3 v paždí loňských větví, bez listenů; stopky květní s čárkovitým listencem vysunutým těsně pod kalichem. Kalich zvonkovitý, dvoupyský, dol. pysk zřetelně delší než horní; hor. pysk se dvěma drobnými až nezřetelnými zuby, dolní se třemi; koruna lysá, pavéza nazpět ohnutá, křídla podlouhlá, kratší než člunek, člunek kýlnatý, zobanitý; tyčinky jednobratré; semeník chlupatý, čnělka zakřivená, s bliznou hlávkovitou, extrorzní. Lusk podlouhlý, pukající dvěma chlopněmi, se 2–8 semeny. Semena bez strofioly. — 2 druhy v j. a stř. Evropě. — Entomogam.

Poznámka: Rostliny obsahují alkaloidní aminy (např. epinin), isochinolinový alkaloid kalykotomin, pyridinový alkaloid trigonellin, z chinolizidinových alkaloidů např. cytisin, anagyrin, spartein aj.

1. *Lembotropis nigricans* (L.) GRISEB. — čilimníkovec černajčí Tab. 71/2

Lembotropis nigricans (LINNAEUS) GRISEBACH Spicil. Fl. Rumel. 1: 10, 1843. — Syn.: *Cytisus nigricans* L. Sp. Pl. 739, 1753. — *C. glaber* LAM. Fl. Franç. 2: 621, 1779. — *C. virgatus* SALISB. Prodr. Stirp. 330, 1796. — *Laburnum nigricans* (L.) J. PRESL in BERCHT. et J. PRESL Rostlinář 3: 103, 1835. — *Genista nigricans* (L.) SCHEELE Flora, Regensburg, 26: 438, 1843. — *Cytisus unibracteatus* LINDEM. Bull. Soc. Imp. Natur. Moscou 22/4: 471, 1850.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 131. — PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 164. — TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 312. — Extra fines: BAENITZ Herb. Dendr., no 824. — Fl. Exs. Austro-Hung., no 3607, 3608. — Fl. Exs. Bavar., no 1384. — Fl. Hung. Exs., no 437. — Pl. Polon. Exs., no 337, 540.

Syn.: *Cytisus watereri* WETTST. Österr. Bot. Z. 41: 129, 1891.

Vyznačuje se až 40 cm dl., řídkými hrozny květů a lusky na hřbetním švu úzce křídlatými, s 1–2 semeny. Vzácně v našich arboretech.

Poznámka: Naočkováním druhu *Chamaecytisus purpureus* na *Laburnum anagyroides* získal v r. 1828 francouzský zahradník Adam periklinální chiméru × *Laburnocytisus adami* (PITEAU) C. K. SCHNEIDER III. Handb. Laubholz. 2: 40, 1907 (syn.: *Cytisus adami* POITEAU). Charakteristické znaky jsou nižší vzrůst a špinavě žlutočervené květy. Ojedinele pěstován, spíše jen v botanických zahradách.

Keř 30–200 cm vys. Kmínek krátce nad zemí se větvící, ca 2 cm v prům., s četnými větvemi. Větve přitiskle chlupaté nebo starší olysalé, hnědé, letorosty zelené. Listy 3četné, řapíky (8–) 10–14 (–16) mm dl., přitiskle chlupaté; lístky kratičce řapíčkaté, čepel eliptická nebo obvejčitá, (8–)10–22(–30) mm dl., (2–)6–9(–13) mm šir., na bázi klínovitá nebo zaokrouhlená, na vrcholu tupá nebo kratičce zašpičatělá, tmavě zelená, na líci lysá, na rubu přitiskle chlupatá, sušením často černajčí. Květenství hroznovitě, (4–) 6–20 (–25) cm dl., složené z 15–40 (–85) květů, postupně se prodlužující, na vrcholu někdy s chocholem listů, s vřetenem přitiskle

*) Zpracovala A. Skalická

chlupatým; květní stopky 4–7 mm dl., hustě přitiskle až přímo odstále chlupaté, s listencem čárkovitým, hustě chlupatým. Kalich zvonkovitý, 2–3 mm dl., hustě přitiskle chlupatý; korunní lístky žluté, lysé, pavéza nejprve kupředu směřující, později silně nazpět ohnutá, s nehtem kratičkým, 1–2 mm dl. a čepelí šir. vejčitou, na vrcholu zašpičatělou, \pm 8 mm dl., křídla podlouhlá, kratší než člunek, člunek silně zakřivený, vybíhající v zobánek. Lusk podlouhlý, rovný, zploštělý, (15–) 20–25 (–30) mm dl., 3–5 mm šir., na vrcholu zašpičatělý, s dlouho vytrvávající čnělkou, hustě přitiskle stříbřitě chlupatý. Semena \pm ledvinovitá, mírně zploštělá, tmavě hnědá, lesklá, 2–3 mm v průměru, bez strofioly. V–VIII. Ff.

2n = 48 (ČR: 8. Čes. kras, 41. Stř. Povlt.)

Variabilita: U nás jen v nominálním poddruhu subsp. *nigricans*. Proměnlivý druh, především v j. části svého areálu, kde se rozpadá v několik infraspecifických taxonů: subsp. *australis* (FREYN ex WOHLF.) HOLUB var. *nana* (FAVRAT in GREMLI) SKALICKÁ se odlišuje od nominálního poddruhu řídkším olistěním, chudšími hrozny a kratšími lusky; subsp. *sericea* (ROCHEL ex ANDRÁ) SKALICKÁ se liší drobným vzrůstem, tenčími větvemi a nápadně chudokvětými, 4–8květými hrozny. Nominální poddruh subsp. *nigricans* je málo variabilní. Morfotypy s \pm odstálými chlupy lze odlišit jako f. *pubescens* (BRIŽICKÝ) KLÁSKOVÁ (Preslia 30: 214, 1958). Rostliny, u nichž se na konci květenství vytvořily drobné chocholy listů, byly popsány jako f. *comosa* BECK; jedná se však o růstovou nedědičnou odchylku bez taxonomické hodnoty.

Ekologie a cenologie: Lemy lesů a křovin, lesní světliny, skalnaté svahy i lesní ostrohy, kamenité a řídkce porostlé svahy, skalní průkopy, okraje lomů, na svazích podél komunikací, zejména podél železnic; na bazických horninách častěji než na kyselých. Na půdách kamenitých až hlinitých, sušších až svěžích, ale chudých dusíkem. Diagnostický druh svazů *Erico-Pinion* a *Seslerio-Festucion glaucae* (podsvazu *Cynancho vinctoxici-Seslerienion calcariae*); dále ve společenstvech svazů *Alyso-Festucion pallentis*, *Genisto germanicae-Quercion*, vzácněji *Geniston* a ve společenstvech třídy *Trifolio-Geranieta* a řádu *Prunetalia*. Zřídka ve světlých listnatých lesích svazů *Carpinion* nebo *Quercion pubescenti-petraeae*.

Rozšíření v ČR: V nižších a stř. polohách celého území s výjimkou nesouvislého pruhu v s. a sv. části, kde chybí nebo je rozšířen jen synantropně (např. Labské pískovce, Šluknovská a Frýdlantská pahorkatina). V geomorfologicky členitých územích je hojnější než v kotlinách a na plošinách. Ve většině fytochorionů termofytika a mezofytika roztroušeně, v oreofytiku pouze v nejnižších polohách a pravděpodobně pouze druhotně. Těžiště výskytu v kolinním až submon-

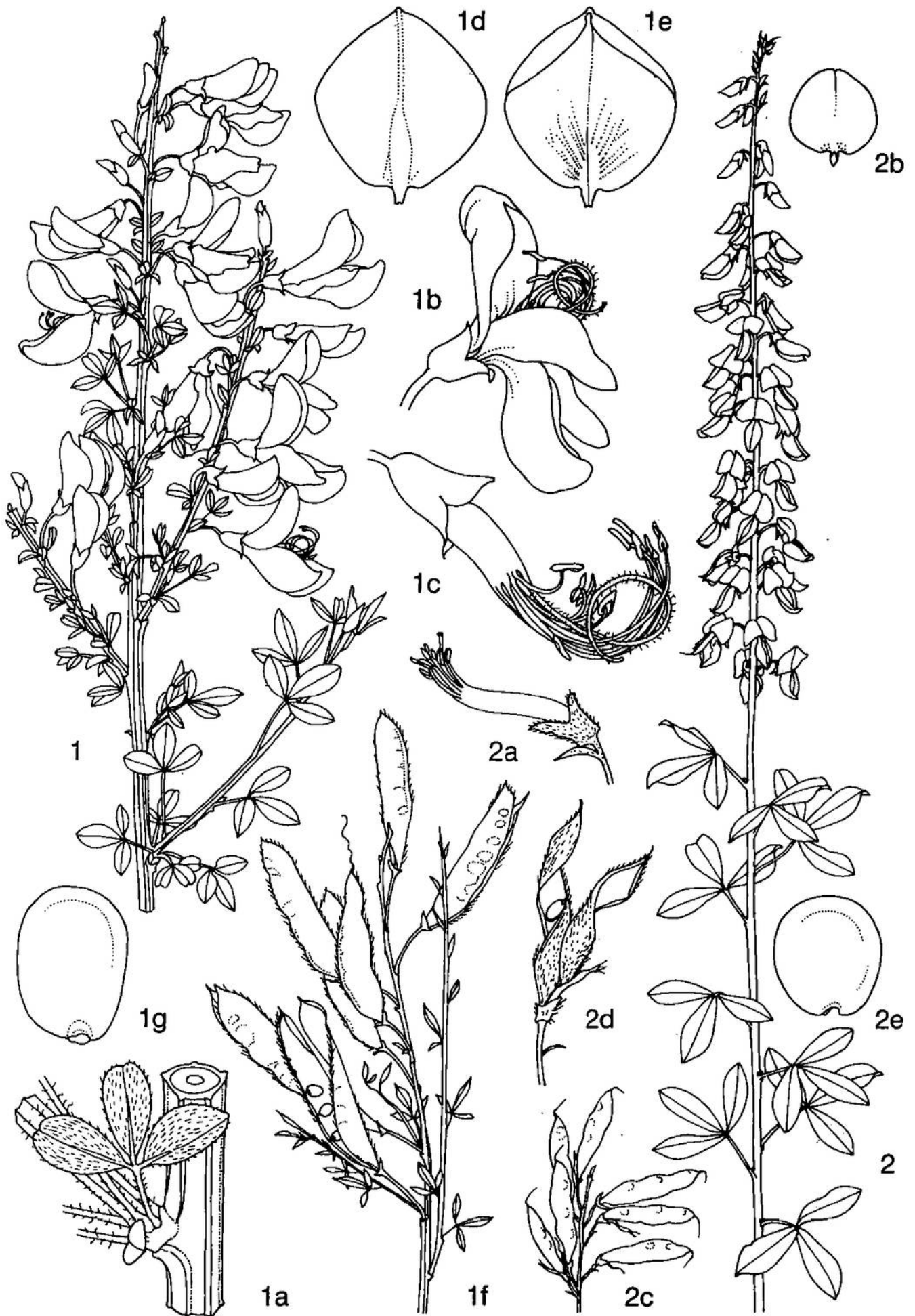
tánním stupni, v planárním a montánním vzácně (max.: Šumava, nad silnicí Jelení Vrchy – Nová Pec u Volar, 860 m).

T: 1. Doup. pah. (hojně), 2b. Podboř. kotl., 3. Podkruš. pán. (vz.), 4. Loun.-lab. střed. (hojně), 6. Džbán. 7. Středočes. tab. (roztr.), 8. Čes. kras, 9. Dol. Povlt. (hojně), 10. Praž. ploš. (Praha: Hodkovičky, Krč. vrch Žižkov, Uhřetěves), 11. Stř. Pol. (Kersko u Poříčan), 12. Dol. Pojiz., 13. Rožď. pah. (roztr.), 14. Cidl. pán. (roztr.), 15. Vých. Pol. (roztr.), 16. Znoj.-brn. pah. (roztr.), 17. Pavl. kop. (roztr.), 18. Jihomor. úv. (vz.), 19. B. Karp. step. (roztr.), 20. Jihomor. pah. (roztr. až hojně), 21. Haná (roztr.). – M: 22. Halštr. vrch. (Oloví: Rotava), 23. Smrč. (Skalná; Výhledy u Hazlova), 24. Hor. Poohří (mezi Karlovými Vary a Chodovem), 25. Krušn. podh. (roztr.), 26. Čes. les (pouze v okrajové části: Salajna; osada Poustky u Vysoké; mezi Tachovem a obcí Světece), 27. Tachov. bráz. (Stráž u Tachova), 28. Tep. vrchy (roztr. až hojně), 29. Doup. vrchy, 30. Jesen.-rak. ploš. (vz.), 31. Plz. pah. (hojně), 32. Křivokl. (hojně, zvl. v údolí Berounky), 33. Branž. hv. (roztr. v s. části), 34. Plán. hřeb. (Žinkovy: Nepomuk; Kladrubce), 35. Podbrd. (roztr.), 36. Horaž. pah. (hojně), 37a. Hor. Poot. (mezi obcemi Divišov a Milčice), 37b+c+d+f+l. Předšum. váp. (hojně, v ostatních fyt. p. vz.), 38. Bud. pán. (Lípa), 39. Třeboň. pán. (hojně), 40. Jihočes. pah. (roztr. až hojně), 41. Stř. Povlt. (hojně), 42a. Sedlč.-milev. pah. (vz.), 42b. Táb.-vlaš. pah. (Planá nad Lužnicí; Tábor), 44. Mileš. střed. (hojně), 45a. Loveč. střed. (v z. části hojně), 46d. Jetřich. sk. město (Kyjov u Krásné Lípy), 47. Šluk. pah. (Partyzánský vrch u Šluknova), 49. Frýdl. pah. (Kunratice u Frýdlantu), 51. Polom. hory (roztr.), 52. Ral.-bez. tab. (roztr.), 55d. Tros. pah. (Bukovina – Valdštejn; Vyskeř; Prachov), 55e. Mark. pah. (Střevač), 56. Podkrk. (roztr.), 57. Podzvič. (roztr.), 60. Orl. podh. (Val; Běstviny u Dobrušky; Vamberk), 61. Dol. Poorl. (roztr.), 62. Litomyš. pán. (roztr. na jz. okraji), 63. Českomor. mezih., 64. Říčan. ploš. (vz.), 67. Českomor. vrch. (vz.), 68. Mor. podh. Vysoč. (roztr. až hojně), 69. Želez. hory (roztr.), 70. Mor. kras (roztr.), 71. Drah. vrch. (roztr.), 72. Zábř.-unič. úv. (roztr.), 73b. Hanuš. vrch. (jen v nižších polohách), 74. Slez. pah. (vz.), 75. Jes. podh. (vz. až roztr.), 76. Mor. brána (hojně), 77. Středomor. Karp. (hojně), 78. B. Karp. les. (roztr.), 79. Zlín. vrchy (roztr.), 80. Stř. Pobeč. (roztr.), 81. Host. vrchy (pouze na z. okraji); [chybějí údaje z fyt. o. 43. Votic. vrch., 45b. Českokam. kotl., 53. Podješ., 58. Sud. mezih., 66. Hornosáz. pah., 82. Javorn.]. – O: většinou druhotný výskyt podél komunikací, 85. Kruš. hory (Nejdek; Nové Hamry; Fojtovice), 87. Brdy (Padrť: Skládaná skála jv. od Strašic), 88d. Boub.-stož. hor. (Ptačí vrch nad Lenorou; Zátoň), 88e. Trojmez. hor. (mezi Jeleními Vrchy a Novou Peci), 88g. Hornovlt. kotl. (Soumarský most; Hlíníště; Houžná), 88f. Želnav. hor. (vrch Hůrka u Pěkné), 93. Krk. (Janská hora u Janských Lázní), 95b. Král. hor. (Těchonín).

Celkové rozšíření: Převážně ve stř. Evropě, v j. Evropě pouze v horách. Těžiště rozšíření nominálního poddruhu je v s. části celkového rozšíření druhu. Areál se rozkládá od jv. Francie, s. Itálie až po Balkánský poloostrov, ve stř. Evropě od jz. Německa přes j. část Braniborska až po z. část Běloruska a Ukrajiny, izolované ostrůvky jsou ještě ve stř. Rusku. Ostatní dva poddruhy jsou rozšířeny v j. části celkového areálu druhu. Subsp. *australis* od předhůří jz. Alp a s. Apenin, přes Balkánský poloostrov až k Černému moři. Subsp. *sericeus* je endemitem jz. Rumunska, přechodné typy k subsp. *australis* se vyskytují v přilehlých územích Jugoslávie a Bulharska. – Mapy: MEUSEL 1943: map. 70a; GOSSMANN 1962: map. 1; GAMS in HEGI 1964: 1176; MEUSEL et al. 1965: 228.

Tab. 71: 1 *Sarothamnus scoparius*, 1a – část větvíčky s 3četným listem, 1b – květ po návštěvě hmyzu, 1c – květ po návštěvě hmyzu, bez korunních lístků, 1d – korunní lístek (pavéza), svrchní strana, 1e – korunní lístek (pavéza), spodní strana, 1f – část plodenství, 1g – semeno. – 2 *Lembotropis nigricans*, 2a – kalich s tyčinkami a pestíkem, 2b – korunní lístek (pavéza), 2c – část plodenství, 2d – otevřený plod (lusk), 2e – semeno.

334 *Sarothamnus / Laburnum*

[TAB. 71] 335